

ÇİN'İN AFRİKA SİYASETİ: İDEALİZM Mİ, REALİZM Mİ?

Haluk KARADAĞ*

Özet

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bağımsızlıklarını kazanmaya başlayan Afrika devletleri son yıllarda uluslararası aktörlerin ilgi odağı haline gelmiştir. Özellikle Soğuk Savaş döneminin başlarında farklı kutupların kendi aralarındaki yoğun mücadele nedeniyle unutulmuş gibi görünen Kara Kıta'nın cazibesinin, 1960'lardan itibaren Komünist Çin'in söz konusu coğrafyada belirmesiyle birlikte yeniden arttığı söylenebilir. Bölge politikalarını sömürgeci anlayışından uzak bir görüntüde başlatan Çin'in ardından diğer Batılı devletler de Afrika Kıtası'na yeniden ilgi duymaya başlamışlardır. Dünyanın ikinci büyük ekonomisi olan (Dünya Bankası, 11 Ocak 2016) ve yumuşak güç kullanımı yoluyla Afrika coğrafyasında var olmaya çalışan Çin'in icra ettiği dış yardım faaliyetleri ile küresel ekonomik pazardan pay kapma mücadelesi arasındaki kuramsal çelişki ise günümüzde akademisyenler arasında tartışma konusu olup, güncelliğini korumaktadır. Çalışmada Afrika ülkeleri ile Çin arasındaki ilişkiler yatırım ve çıkar alanları olmak üzere iki temel başlık altında ele alınmakta ve Çin'in Afrika ülkelerine yönelik siyasetine ilişkin bu kuramsal tartışmaya idealist ve realist paradigmlar temelinde bir yanıt aranmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Çin, TAZARA, Dış Yardım.

---

* Dr., Haluk Karadağ Kara Harp Okulu Dekanlığı Uluslararası İlişkiler Bölümünde görev yapmaktadır. E-mail: hkaradag@kho.edu.tr

China's African Policies: Idealism Or Realism?

Abstract

The African countries gaining their independence after the World War II have recently become the focus of interest among the international actors. The Dark Continent seemingly forgotten at the time of struggle between different poles notably at the beginning of the Cold War era has increased its attraction since the 1960s with the appearance of Communist China in the African continent. Western countries after China, which started her regional policies apart from the understanding of colonialism, have as well begun to be interested in African continent. However, China which is the second biggest economy of the world (World Bank, January 2015) and the contradiction of the use of soft power for the struggle of interest sharing in the global economic market through China's foreign aid policies has still been a subject of debate among academics and maintained its actuality. In this article the relations between China and African countries are studied under two headings as investments and interest areas and the policies China followed in Africa are attempted to be analyzed whether they have "realist" paradigm roots or "idealist" approach origins.

Key Words: Africa, China, TAZARA, Foreign Aid.

GİRİŞ

Eski çağlarda Çinlilerin Afrika Kıtası'na sefer düzenledikleri bilinse de tarihte en bilinen karşılaşma 1405-1433 yılları arasında Ming Hanedanlığı döneminde olmuştur. Bu dönemde Amiral Zheng He komutasında Çin'den Afrika'nın doğu kıyılarına yedi sefer düzenlenmiştir. (Alden, Large ve Oliveira, 2009: 3) Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal olarak yıpranmış olan Afrika ülkeleri (Erol ve Bingöl: 178) ile Çin arasında ciddi bir temas gerçekleşmemiştir. Bu dönemden itibaren Doğu ve Batı Blokları dışında kalan devletlerden oluşan Bağlantısızlar hareketinin başlangıç noktası olarak gösterilen 1955 tarihli Bandung Konferansı, Komünist Çin'in Afrika devletleri ile diplomatik alandaki ilk resmi teması olmuştur. (Sun, 2014: 3) Müteakip dönemlerde Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştiren Çin¹ günümüzde kıtanın en büyük ticari ortağı konumuna ulaşmıştır. Çin'in inisiyatifıyla başlatılan ve karşılıklı olarak geliştirilen Çin-Afrika ilişkileri, uluslararası akademik camiada yapılan birçok araştırmaya rağmen, halen netlik kazanmayan önemli bir

¹ Makalede Çin olarak ifade edilen ülke adı ile Çin Halk Cumhuriyeti, Çin Cumhuriyeti adıyla Tayvan kastedilmektedir.

soruyu gündemde tutmaktadır: Çin'in bölgedeki ilişkileri karşılıklı kazan-kazan mantığına dayalı idealist bir söylemden mi, yoksa kendi çıkarlarını karşılılamaya dayalı, modern sömürgecilik olarak da adlandırabileceğimiz realist bakış açısından mı temellenmektedir? Çalışmada temel problematik olarak ele alacağımız Çin-Afrika ilişkilerini realizm-idealizm dikotomisi bağlamında diplomatik, ekonomik, güvenlik ve eğitim faaliyetlerine yönelik çıkarlar açısından ele alarak çözümlenmeye çalışacağız.

Politik Çıkarlar Bağlamında Çin'in Afrika Siyaseti

Çin uluslararası ortamda görünürlüğünü artırdıkça dünya genelinde tüm dikkatleri üzerinde toplamaya başlamıştır. Bu nedenle medya ve akademik kuruluşlar Çin'in attığı adımları takip etmeye ve gelecekte planladığı faaliyetleri tahmin etmeye çalışmaktadır. (Kurlantzick, 2007:114) Aslında Mao Zedong önderliğinde kurulan Çin Halk Cumhuriyeti'nin başlangıçtaki en temel politik amacı uluslararası ortamda tanınırlığını artırmak ve yalnızlığını sonlandırmaktı. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ülkede milliyetçiler ile Komünizm taraftarları arasında husule gelen mücadeleyi komünistler kazanarak Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurmuş, milliyetçiler ise Formosa adası merkezli Çin Cumhuriyeti'ni ilan ederek Çin anakarasında kurulan hükümet ile mücadeleyi buradan yürütmüştür. İki farklı idare altındaki Çin hükümetleri arasında cereyan eden politik mücadeleyi Çin Halk Cumhuriyeti uzun uğraşlar neticesinde kazanmış görünmektedir. Temel amaç olarak Tayvan'ı anavatan Çin'in bir parçası olarak kabul ettirmek suretiyle "Tek Çin" (One China) politikasını belirleyen Çin Halk Cumhuriyeti için iç ve dış politika sorunsalı olarak görülen söz konusu mücadelenin önemli bir kısmı Afrika Kıtası üzerinde cereyan etmektedir. (Wei, 2010: 120) Anılan bölgede Çin Halk Cumhuriyeti, Tayvan'ın diplomatik olarak varlığını sona erdirmek istemektedir. Bu konuda büyük oranda başarı sağlayan Komünist Çin üç ülke; Burkina Faso, Svaziland ve Sao Tome ve Principe hariç diğer tüm Afrika ülkelerinin Çin Cumhuriyeti (Tayvan) ile diplomatik ilişkilerini kesmelerini sağlamayı başarmıştır. (Sun, 2014: 5) Son olarak Gambiya 2013 yılı içerisinde Tayvan hükümeti ile diplomatik ilişkisini kestiğini açıklamıştır. (Aljazeera, 15 Kasım 2013)

Çin yürüttüğü politikalarla, zengin kuzeyin karşısında güney-güney dayanışması sergilemekte, böylece Afrika ülkeleri ile aynı düşünsel altyapıyı paylaştığını hissettirmektedir. Bunun yanı sıra aynı zamanda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) daimi üyesi de olan Çin'in 54 ülkeden müteşekkil Afrika Kıtası ile iyi ilişkiler kurma çabası her iki taraf açısından da bir karşılıklı güven ortamı yaratmaktadır. Bu durum Çin'in Tibet sorunu ve Sincan Uygur Türkleri meselesi gibi problemlerde uluslararası destek

bulmasını da kolaylaştırmaktadır. Afrika ülkeleri içinse BMGK daimi üyesi konumunda olan Çin ile iyi ilişkilerin sürdürülmesi bölgesel sorunların çözümünde bir çeşit garanti unsuru olarak görülmekte ve değerlendirilmektedir. Örneğin 2008 yılında Rusya ile birlikte hareket eden Çin Zimbabve hükümeti hakkında diğer üyeler tarafından alınmak istenen yaptırım kararlarına ve silah ambargosuna, veto yetkisini kullanarak, karşı çıkmıştır. (Security Council Research Report, 2015: 3) Ayrıca Çin, Afrika ülkelerinin kendi aralarında vuku bulan çatışmalara diplomatik yollarla bile doğrudan müdahale etmemekte, tarafsız kalmaya gayret etmektedir. (Brooks, 2012: 112)

1978 yılında Çin Komünist Parti Merkez Kongresi'nce icra edilen toplantıda alınan özellikle ekonomik alandaki kalkınma hamlelerine ilişkin kararlar (Zheng, 2005: 19), 2000'li yıllarda "Barışçıl Yükseliş" (Peaceful Rise) sloganının temellerini oluşturmuş ve Çin dış politikasında önemli bir retorik haline dönüşmüştür. (Jinghao, 2010: 3) Öyle ki, Çin'in toprakları dışında yürüttüğü politikaların barışçılığı, devletin resmi ağızlarından sıklıkla ifade edilir olmuştur. Özellikle Hu Jintao'nun devlet başkanlığı döneminde barışçıl yükseliş ya da barışçıl kalkınma söylemi uluslararası ortamda en çok gündeme getirilen hususlardan birisi olmuştur. (Zheng ve Tok, 2007: 9)

Başlangıçtaki amacını özetle diplomatik ve politik güc elde etmek olarak ifade edebileceğimiz Çin'in Afrika açılımı, fiilen dönemin Çin Halk Cumhuriyeti başbakanı olan Zhou En-Lai tarafından 1964 yılında gerçekleştirilen Afrika ziyareti ile olmuştur. Burada açıklanan *Ekonomik ve Teknik Yardım Üzerine Sekiz Prensipl* ile Çin, Afrika siyasetinin ana hatlarını ortaya koymuştur. Bu prensipler uyarınca Çin Hükümeti;

- dış yardımlarda daima eşitlik prensibini göz önünde bulunduracağını,
- yardımı kabul eden ülkelerin içişlerine ve bağımsızlıklarına karışmayacağını,
- nakdi yardımları ya faizsiz ya da çok düşük faiz oranları ile vereceğini ve ödeyememe durumunda ise süre uzatımı imkânı sağlayacağını,
- amacın Çin'e bağımlı ülkeler yaratmak olmadığını, yarımaların maksadının ilgili ülkelerin kendi ayakları üzerinde durmalarını sağlamak olduğunu,
- çabuk sonuç alıcı projeleri destekleyerek yardım alan ülkelerin gelirlerinin arttırmasını hedefleyeceğini,

- yardımlar sırasında kullandığı malzemenin kalitesini garanti ettiğini, arızalı ya da bozulan malzemeyi değiştirmeyi taahhüt altına aldığını,
- yardım için ilgili ülkede bulunan Çinli uzmanların yardım alan ülke personeli ile aynı standartlarda işe ve ibate edileceğini, farklı ve ayrıcalıklı statü talep etmeyeceğini açıkça taahhüt etmektedir. (Cohen, 1973: 75)

Söz konusu prensipler ve prensipler doğrultusunda icra edilen faaliyetler her ne kadar Afrika ülkelerinde Çin hakkında olumlu düşüncelere yol açsa da Batı açısından bakıldığında asıl amacın politik kontrol alanları yaratmak olduğu görüşü hâkimdir.

Çin'in Afrika'daki Ekonomik Çıkarları

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'ne 2001 yılında dâhil olan Çin'in ekonomik olarak bölgede varlık göstermesinin temelinde “dış yardım diplomasisi” olarak ifade edebileceğimiz projeler yatmaktadır. Yukarıda kısaca açıklanan yardım anlaşmasının ilk somut adımlarından biri Çin tarafından inşa edilen Tanzania-Zambiya demiryolu (TAZARA-Tanzania-Zambia Railroad) projesi olmuştur. TAZARA Projesi için her iki ülke 1964 yılında Dünya Bankası'na başvurarak demiryolu inşası için kredi talebinde bulunmuş ancak bu talep uygun görülmemiştir. Çin bu aşamada devreye girmiş ve her iki ülkeye demiryolu inşası için yardım edeceğini duyurmuştur. Fizibilite çalışmalarının ardından gönderdiği inşaat ekibi ile işe başlamış olan Çin, beş yıl içerisinde projeyi sonuçlandırarak Afrika bölgesindeki ilk ciddi sınavını vererek kıtaya adını atmıştır. 1968-1975 yıllarında tamamlanan söz konusu proje sayesinde Çin, tabiri caiz ise Afrikalıların gözüne girmeyi başarmıştır. (Monson, 2013: 47). Müteakip dönemlerde Çin'in Afrika'ya olan ilgisi artarak devam etmiş ve 2000 yılında oluşturulan *Çin-Afrika Forumu* (Forum on China-Africa Cooperation) ile yeni bir boyut kazanmıştır. Forumda icra edilen yardım faaliyetleri; (1)Politik, (2)Ekonomik, (3)Eğitim, bilim, kültür, sağlık ve sosyal, (4)Barış ve güvenlik olmak üzere dört temel başlık altında ele almak mümkündür. (Cohen, 1973: 81-82) Aslında eko-politik bir misyon yürüten forumun Çin'in Afrika ülkeleri ile ilişkisini düzenleyen bir mekanizma olduğu söylenebilir. Bakanlar ya da devlet başkanları seviyesinde icra edilen forum toplantıları üç yılda bir düzenlenmekte ve bir toplantı Çin'de (Pekin) gerçekleştirilirken diğeri bir Afrika ülkesinde yapılmaktadır. Bugüne kadar altı defa gerçekleştirilen toplantıların ilki 2000 yılında Çin'de yapılmış (Jeanneney ve Hua, 2015: 1) ve müteakiben sırasıyla 2003'te Addis Ababa'da (Etiyopya), 2006'da Pekin'de (Çin), 2009'da Şarm el-Şeyh'de (Mısır), 2012'de

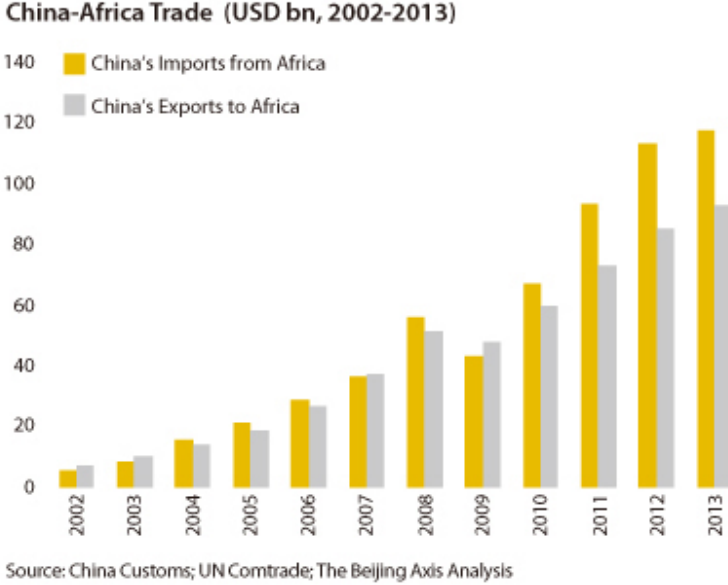
Pekin’de (Çin) ve 2015’te Johannesburg’da (Güney Afrika) toplanılmıştır. (Fernando, 2014: 150).

Dünya Bankası’nın 2014 yılı verilerine göre 1,36 milyar nüfusa ve 10,35 trilyon Amerikan doları gayri safi milli hasılaya sahip ülke olan Çin’in, ABD’nin ardından dünyanın ikinci büyük ekonomik gücü konumunda olması, aslında yukarıda bahsedilen hususlardaki başarısını açıklayan makro düzeydeki gelişmelerden biridir. (Dünya Bankası-Çin, 11 Ocak 2016) 2020 yılında ciddi bir ekonomik pazar olacağı değerlendirilen Afrika ülkelerinin toplam gayri safi milli hasıllarının 2,6 trilyon ABD doları olacağı tahmin edilmektedir. (Roxburgh, vd., 2010) Günümüzde Afrika ile yapmış olduğu ticaret hacmi, tablo-1’de de görüldüğü üzere, toplamda 200 milyar doların üzerine çıkmış olan Çin, ülke bazında 2009 yılından beri Afrika’nın en büyük ticari partneri konumuna gelmiştir. (Fernando, 2014: 154) Çin’in Afrika Kıtası’nda en çok ticaret yaptığı ülkelerin başında ise Güney Afrika Cumhuriyeti gelmektedir. Güney Afrika’yı sırasıyla Angola, Nijerya, Mısır ve Cezayir takip etmektedir. Çin’in Afrika’dan ithal ettiği hammaddelerin %84’ünü petrol, madenler ve kereste oluşturmaktadır. Bu bağlamda Çin, üretimindeki hammadde açığını karşılamak için Afrika’dan petrol ihraç eden ülkeler sıralamasında günlük 6,1 milyon varil ile birinci sırayı almakta ve bu miktarla toplam petrol ithalatının üçte birini Afrika ülkelerinden karşılamaktadır. (Wang ve Elliot, 2014: 1015) Doğrudan dış yardım (FDI-Foreign Direct Investment) konusunda da Çin Afrika Kıtası’na en fazla yardım yapan ülkeler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. 2001-2012 yılları arasında Çin’in bölgede doğrudan yardım yaptığı ülkeler ise sırasıyla 5 Milyar ABD doları ile Güney Afrika Cumhuriyeti, 1,6 Milyar ABD doları ile Nijerya, 1,2 Milyar ABD doları ile Zambiya, 1 Milyar ABD doları ile Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve 800 Milyon ABD doları ile Zimbabve olmuştur. (Copley, Maret ve Sy, 11 Temmuz 2014)

Bunun yanı sıra, günümüzde Afrika’da faaliyette bulunan Çin firması sayısının üç binden fazla olduğu düşünüldüğünde Çin-Afrika ticari ilişkilerinin boyutu daha net ortaya çıkmaktadır. Özellikle telekomünikasyon alanında Çinli firmalar Afrika pazarından pay kapma yarışına girmiş durumda olup bu bölgedeki etkinliklerini artırmaktadırlar. Örneğin Kıta’da telekomünikasyon alanında etkin olan iki büyük Çin şirketi olan Huawei ve ZTE’nin avantajı rekabet ettikleri diğer uluslararası firmalara oranla daha düşük fiyatlandırma uygulamaları ve böylece ekonomik rekabette üstün duruma geçmelerinden kaynaklanmaktadır. Mesela Huawei’nin ürünleri ve hizmetleri diğer şirketlere oranla %5-15 arası bir fiyat avantajına sahipken ZTE’ninkilerde bu oran %30-40 gibi ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Her iki şirket de en ücra köylere kadar baz istasyonu inşası gibi hizmetler götürmekte ve bölgede yer alan MTN, Orange, Algeria Telecom, Maroc Telecom gibi diğer rakipleri ile kıyaslandığında ön plana çıkmaktadır.

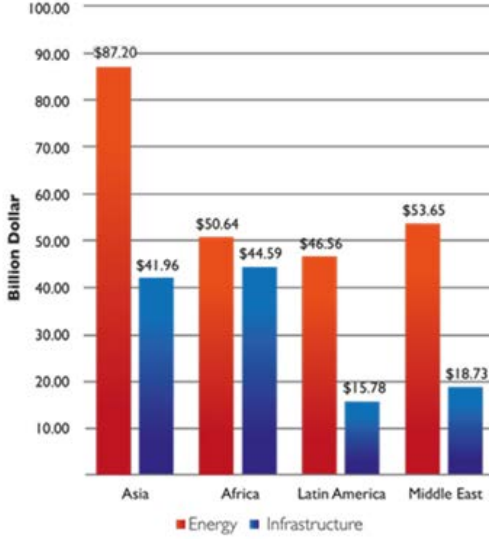
Ayrıca Çinli şirketler iletişim altyapısını kuvvetlendirmek için sadece Çin'de üretilen teknik malzeme ve teçhizatı kullanmakta ve bu maksatla Çin'in merkezi finans kuruluşları tarafından (örneğin; China Exim Bank, China Development Bank, China-Africa Development Fund vb.) bu firmalara doğrudan kredi desteği sağlanmaktadır. (Cisse, 2014:307-308)

Tablo 1: Çin-Afrika Ticaret Hacmi (Kaynak: The Beijing Axis)

Tüm bu ekonomik değerlendirmelerin ötesinde, Çin, Afrika'da demir ve kara yolları başta olmak üzere birçok altyapı ihtiyacını karşılayan bir devlet olarak görülmektedir. Dünya Bankası'nın hazırladığı rapora göre, Afrika'nın her yıl yaklaşık 93 milyar ABD doları altyapı yatırımına ihtiyacı bulunmakta (Foster ve Briceño-Garmendia, 2010: 6) ve söz konusu ihtiyacın büyük bir kısmı Çin tarafından karşılanmaktadır. Tablo-2'de görüldüğü üzere 2005-2014 yılları arasında Çin'in Afrika'da karayolu, demiryolu ve havaalanı inşa ve onarımı gibi altyapı yatırımlarına harcadığı miktar 44 milyar ABD dolarından fazladır. (Chen ve Su, 2014)

Tablo 2: Çin'in 2005 Yılından İtibaren Bölgelere Göre Altyapı Yatırımlarına Harcadığı Miktarlar

(Kaynak: AEI China Global Investment Tracker. <http://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>)

Dikkat çekici bir başka husus ise, bir milyondan fazla Çinli işçinin Afrika'daki altyapı inşaatları başta olmak üzere farklı alanlarda faaliyet göstermek üzere bölgeye gelmiş olduğu gerçeğidir. (French, 2014: 5) Çalışmak üzere Afrika'ya gelen Çinlilerin yaşadığı yerleşim yerlerinde Çin mahalleleri (Chinatown) türemiş ve bunların sayıları gün geçtikçe artmıştır. (Yap ve Man, 1996: 335) Dünyanın en kalabalık ülkesi olan Çin'in bu şekilde dünyanın başka bölgelerine nüfus nakletmeye başlaması sosyo-kültürel açıdan üzerinde tartışılan ayrı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, Çin'in Afrika açılımının altında yatan gerçek nedenlere ilişkin farklı görüşlerin ileri sürüldüğü görülmektedir.

Örneğin, Batı olarak nitelendirilen gelişmiş ülkeler nezdinde Çin, Afrika'nın genelde tüm doğal kaynaklarından, özelde ise maden ve minerallerinden istifade etmek amacıyla. Buna mukabil Çinli yetkililer bu birlikteliğin temelinde yatan sebebi birçok Afrika ülkesinin, tıpkı Çin gibi, 20.yy'ın ikinci yarısında itibaren bağımsızlıklarına kavuşmuş olmaları olarak açıklamaktadırlar. Yani Batı sömürgeciliği altında yaşanan benzer tarihi geçmiş Çin ile Afrika arasındaki ortak bir payda teşkil etmektedir. Bu durum Çin nezdinde söz konusu ülkelere yardımı cazip hale getirmektedir. Dolayısıyla karşılıklı olarak Çin ile diğer Afrika ülkeleri arasında eşitlik,

karşılıklı güven, saygı ve bir ekonomik kazan-kazan mantığı söz konusudur. (Economist, 23 Mart 2013)

Eğitim Faaliyetleri Çerçevesinde Çin'in Bölge Siyaseti

Devletlerin günümüzde başvurduğu en önemli ve uzun vadeli neticeler veren kamu diplomasisi faaliyetlerinden birisi de yabancı ülke vatandaşlarına verilen eğitim burslarıdır. Özellikle burs aldıkları ülkede yaşayarak öğrenim gören öğrenciler, öğrenim süreçleri boyunca akademik eğitimlerinin yanı sıra o ülkenin kültürü ve sosyal değerlerini de öğrenmekte ve böylece toplumlar arasında köprü vazifesi görmektedirler. Ayrıca gelecekte üstlenecekleri görevler esnasında karşılıklı anlayış ve koordinasyon gibi hususlarda bunları göz önünde bulunduracaklardır. Konunun en güzel örneğini Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin önderliğini yapmış olduğu akademik öğrenci değişim programları oluşturmaktadır. Bu çabalar ABD'nin sert gücünün yanı sıra yumuşak gücünü de artıran önemli bir faktör olmuştur. Benzer bir biçimde, Afrika'daki yumuşak gücünü artırmak isteyen Çin eğitim bursları konusunda özellikle bölge ülkelerine mensup öğrencilere cömertçe kucak açmıştır. Çin-Afrika eğitim işbirliği faaliyetleri zamansal bakımdan üç aşamada ele alınabilir: Birinci aşama 1956 yılında Kenya, Mısır, Uganda ve Kamerun ile başlamış ve 24 öğrenciyi kapsamaktayken ikinci aşama 1970'ten 1980'lerin sonlarına kadar uzanan dönemi içermektedir. Söz konusu dönem içerisinde programdan faydalanan Afrikalı öğrenci sayısı 4.570 olmuştur. (Ferdjani, 2012: 6) Son aşama ise 1990'lardan başlayıp, günümüze değin devam etmiş ve ilgili dönem boyunca 35.000'den fazla öğrenci bu imkândan faydalanmıştır. (Ntambara, 16 Kasım 2014)

Çin'in eğitim faaliyetleri, sağlanan burslarla sınırlı kalmamıştır. Örneğin maksadı uluslararası alanda baskın dil olan İngilizce gibi Çinceyi de yayınlattırmak olan Çinli yetkililer Konfüçyüs Enstitülerini kurmuşlar ve böylelikle Çin kültür ve felsefesinin diğer ülke vatandaşları tarafından öğrenilmesini kolaylaştırmayı amaçlamışlardır. Çin'in resmi devlet kuruluşu Hanban (han yu ban gong shi- Uluslararası Çin Dili Öğrenim Konseyi/Office of the Chinese Language Council International) tarafından desteklenen bu enstitüler dünyanın birçok bölgesinde varlık göstermektedir. Kapsamı yurtdışındaki üniversite ve eğitim kurumlarına Çince öğretimi ve Çin kültürünün tanıtımı olan Enstitülerde maaşları Çin hükümeti tarafından ödenen öğretmen ve eğitim materyalleri kullanılmaktadır. Bu itibarla Çin hakkında bilgi sahibi olmak isteyen birçok üniversite, okul veya kurum tarafından Konfüçyüs Enstitüleri cazip hale gelmektedir. Çin, enstitülerde görev yapmak üzere ilk defa 2003 yılında yurtdışına eğitici personel göndermiş, 2009 yılı sonunda ise bu rakam 70'den fazla ülkeyi kapsayacak

şekilde 7.590 rakamına ulaşmıştır. BBC'ye göre bugün Çin dışında 123 ülkede ve 465 üniversitede Konfüçyüs Enstitüsü tarafından desteklenen birimler faaliyettedir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki son dönemlerde, başta ABD ve Kanada gibi batılı ülkeler tarafından, adeta Çin hükümetinin resmi bir organı gibi faaliyet göstermeleri ve devlet ideolojisinden farklı düşüncelere imkân tanınamaları nedeniyle Konfüçyüs Enstitülerine şüphyle yaklaşmaktadır. Amerikan Üniversite Profesörleri Birliği (American Association of University Professors-AAUP) tarafından yapılan açıklamalar söz konusu duruma verilebilecek örneklerden birisidir. (Robertson, 20 Haziran 2014).

Konfüçyüs Enstitüsü'nün ilk şubesi, 2004 yılında Güney Kore'nin başkenti Seul'de açılmış ve takip eden dönemde sayıları hızla artmıştır. Öyle ki, 10 yıl gibi kısa bir sürede benzer faaliyetlerde bulunan İngiltere'nin British Council, Fransa'nın the Alliance Française ve Almanya'nın Goethe-Institut'undan daha fazla sayıya ulaşmıştır. (Zaharna, Hubbert, ve Hartig, 2014: 50) Çin, söz konusu enstitülere hatırı sayılır miktarda bütçe ayırmaktadır. 2013 yılında tahsis ettiği miktar 278 Milyon dolardır. Bu rakam, 2006 yılına ait bütçenin yaklaşık altı katı kadardır. Maddi olarak enstitülere verilen desteğin de katkısıyla Çinli yetkililer, icra edilen faaliyetlerden memnun görünmektedir. Komünist Parti yetkililerinin açıklamalarına göre Konfüçyüs Enstitüleri toplumlararası dostluğun geliştirilmesi biçiminde tanımlanan “Çin rüyasını” tüm insanlık ile paylaşmayı şiar edinmiştir. Ülke toprakları dışında faaliyete geçirilen bu enstitüler, uygulamada Çin'deki bir üniversite ile irtibatlandırılmakta ve söz konusu üniversite ile enstitü Pekin'de bulunan Konfüçyüs Enstitüsü'nün merkezine bağlı olarak faaliyetlerini yürütmektedir. (Economist, 13 Eylül 2014)

Yukarıda da değinildiği gibi kamu diplomasisi bağlamında Çin'in yurt dışına yönelik olarak icra ettiği temel eğitim politikası, özünde gönüllü olarak görev alan öğretmenlerle yürütülmektedir. Bunların yanı sıra maaşlı çalışan öğretmenler de istihdam edilmektedir. Çin ayrıca okulların inşası, yardımcı eğitim malzemesinin tedariki ve yardımı gibi konularda da gayret sarf etmektedir. Ayrıca diğer ülke öğretmenlerinin Çince konusunda eğitimi ve yabancı öğrencilere burs imkânlarının sağlanması hususları da bu kapsamda icra ettiği faaliyetlere dâhildir. Enstitüler aynı zamanda 2000 yılında başlatılan Çin-Afrika forumlarının alt gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır. Örneğin, 2012 yılında Pekin'de icra edilen Çin-Afrika Forumları (Forum on China-Africa Cooperation-FOCAC) toplantısının sonuç bildirgesinde söz konusu hususa yer verilmiş ve bölgede beşinci enstitünün açılması kararlaştırılmıştır. Anlaşılacağı üzere taraflar Afrika'da bu kurumların açılmaya devam etmesi hususunda mutabakata varmışlardır. Toplantıda alınan kararın Konfüçyüs Enstitüleri hakkında taraflar arasındaki

ortak bir iradeye dayanıyor olması, Çin'in Afrika ülkelerindeki kamu diplomasisi faaliyetlerini artırarak devam ettireceğinin de bir işareti olarak yorumlanabilir. 2014 yılına gelindiğinde Çin'in 23 Afrika ülkesinde 37 adet Konfüçyüs Enstitüsü kurduğu ve enstitülerin olmadığı bölgeler ise benzer şekilde faaliyette bulunan 10 adet sınıfın oluşturulduğu görülmektedir. (Zaharna, Hubbert, ve Hartig, 2014: 50-53)

Çin'in Afrika'daki Güvenlik Çıkarları

Çin izlediği bölge siyasetinde, Afrika kıtasında meydana gelen terör ve iç savaş gibi güvenlik sorunlarına mümkün olduğu ölçüde müdahil olmayacak şekilde özenli davranmaktadır. Öyle ki, Çin'in bölgedeki askeri varlığı sadece Birleşmiş Milletler barışı koruma misyonlarına iştirakle sınırlıdır. Bununla birlikte, Çin'in bu misyonlara katkısının her geçen gün arttığı söylenebilir. Örneğin Birleşmiş Milletler resmi kayıtlara göre 1990 yılında Çin'in BM'nin tüm misyonlarında görevlendirdiği personel sayısı yalnızca 5 iken bu rakam 2015 yılı sonu itibarıyla 3045 kişiye ulaşmıştır. (BM, 2015: 9) Söz konusu toplam personelin 2624'ü Afrika'daki misyonlarda yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda Çin birliklerinin 2015 yılı sonu itibarıyla Afrika kıtasındaki barışı koruma görevlerine iştirak eden personel miktarı görülmektedir.

Tablo 3: Çin'in Afrika'daki Birleşmiş Milletler Misyonlarına Katılımı

S.NO.	MİSYON	PERSONEL
1	MINURSO (UN Mission for the Referandum in Western Sahara)	10
2	MINUSMA (UN Multidimensional Integrated Mission in Mali)	402
3	MONUSCO (UN Stabilization Mission in DR Congo)	232
4	UNAMID (UN/AU Hybrid Operation in Darfur)	235
5	UNMIL (UN Interim Force in Liberia)	667
6	UNMISS (UN Mission in the Republic of South Sudan)	1068
7	UNOCI (UN Operation in Cote d'Ivoire)	6
8	UNTSO (UN Truce Supervision Organization)	4
	TOPLAM	2624

(Kaynak: BM, 2015:9)

BM misyonlarına yapmış olduğu katkı bakımından 31 Aralık 2015 tarihi itibarıyla dünya genelinde altıncı sırada olan Çin vermiş olduğu bu destekle Afrika coğrafyasında varlığını hissettirmek ve kamu diplomasisi uygulamalarını askeri unsurlar ile takviye etmek niyetindedir.(BM, 2015) Özellikle askeri birlik bazında görev yaptığı misyonlarda Çin, bölgedeki yerel otoritelerle görüşmeler yapmakta ve bu suretle sorun çözücü olarak rol üstlenmektedir. Ayrıca okullara ve diğer eğitim kurumlarına da çeşitli yardımlarda bulunmak ve sağlık desteği vermek gibi faaliyetlerde bulunan Çin askeri personeli, Afrika ülkelerindeki varlığını güçlü biçimde hissettirmektedir.

Kara birliklerinin dışında, Çin'in deniz alanında da Afrika Kıtası dolaylarında faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Özellikle askeri kamu diplomasisi uygulamaları kapsamında icra edilen insani yardım faaliyetlerinin deniz kuvvetleri personeli vasıtasıyla yürütüldüğü görülmektedir. Bu çerçevede "Harmonious Mission" (Uyumlu Görev) serisi adı altında farklı coğrafyalardaki ülkelere yıllık ziyaretler düzenlenmektedir. (d'Hooghe, China's Public Diplomacy: 144) Örneğin Çin donanmasına bağlı *Peace Ark* (Barış Gemisi) adlı askeri hastane gemisinin insani yardım amacıyla çeşitli ülkeleri ziyaret ettiği ve buralarda belli süreler kalarak bölge insanlarını tıbbi sağlık taramalarından geçirip, ihtiyaç sahiplerini tedavi ettiği görülmektedir. İlk olarak 2010 yılında çıkmış olduğu 88 günlük seferde Afrika ülkelerinden Cibuti, Tanzanya ve Kenya'yı ziyaret eden *Peace Ark* yaklaşık 15,500 kişiye sağlık hizmeti sağlamıştır. (Tellis ve Tanner, China's Military Challenge: 66) İçerisinde tam teşekküllü ameliyathaneleri de barındıran gemi Çin'in bir dış politika enstrümanı olarak halen etkin bir araç olarak kullanılmaktadır.

Çin'in Afrika'daki deniz gücü varlığı bununla da sınırlı değildir. Örneğin 2008 yılının Aralık ayında Çin bandıralı iki ticari geminin korsanlarca Somali açıklarında kaçırılmasının ardından Çin hükümeti bu bölgeye üç savaş gemilik bir kuvvet gönderme kararı almıştır. (Brewster, 2014: 185) Halen Çin Deniz Kuvvetleri'ne ait savaş gemileri deniz haydutluğu ile mücadele kapsamında Somali açıklarındaki uluslararası sularda devriye görevi icra etmektedir. Bilindiği üzere söz konusu bölgede NATO ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası yapılara ait deniz güçleri de görev yapmaktadır. Çin'in buradaki varlığını "milli güç" unsurlarıyla bireysel olarak sürdürüyor oluşu da bu ülkenin prestiji açısından önemli bir husustur. Fakat buradaki asıl amacın, ulusal çıkarlar bağlamında, Çin ticari gemilerinin uluslararası sulardan geçişlerinde seyrüsefer güvenliğinin sağlanması olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

Çin'in Afrika ülkeleriyle ilişki geliştirmeye başlamasıyla birlikte Kıta'da ekonomik ve politik dengeler değişmeye başlamıştır. Başlangıçta takip ettiği yardımsever nitelikli politikaların Çin'e bölgede hâkim olan Avrupa-ABD eksenli realist bakış açısı karşısında bir üstünlük sağladığı görülmektedir. Fakat söz konusu politikaların zamanla yerini ekonomik faydacı bir yaklaşıma ve politik çıkarlara bıraktığı söylenebilir. *Tek Çin* politikası bağlamında Tayvan'ın tanınmasının engellenmesi bunun en güzel örneğini teşkil etmektedir. 2000 yılından itibaren icra edilmeye başlayan Çin-Afrika Forumları (FOCAC) da bu bakımdan önemlidir. Bölgeler arası ilişkileri en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan bu forumlar, geldiği seviye itibarıyla son derece başarılı görülmektedir ve Çin'e büyük güçler arasında cereyan eden rekabette önemli bir avantaj sağlamaktadırlar.

Birleşmiş Milletlerin Afrika Kıtası'ndaki barışı koruma misyonlarına yoğun ilgi gösteren Çin, son iki yılda bu bölgedeki personel mevcutlarını yaklaşık yüzde yirmi oranında artırmıştır. Uzun vadeli çıkarlara hizmet eden önemli bir kamu diplomasisi aracı olan öğrenci değişim programları ve Konfüçyüs Enstitüleri aracılığıyla Çin, bir anlamda geleceğe yatırım yapmakta ve tesis edilen kişisel ilişkiler yoluyla bölgesel ilişkilerini sağlam temellere oturtmak istemektedir. Yeraltı kaynakları açısından dünyanın en zengin bölgelerinden biri olan Afrika'da ABD ve diğer Avrupa devletleriyle rekabet eden ve bir bakıma 'güvenilir partner' olmak isteyen Çin, uzun vadeli stratejik hedefleri bakımından yürüttüğü idealist görünümlü realist politikaları doğrultusunda adımlar atmaktadır. Çin'in Afrika'daki ülke içi ya da devletler arası nitelikli çatışmalara müdahil olmaması da yine bu yaklaşımın bir ürünüdür. Çin'in söz konusu çatışmalardaki hassas tavrı ve tarafsız tutumu da son tahlilde bölgedeki ulusal çıkarlarını daha sağlam temellere oturtma çabasının sonucudur. Dolayısıyla Çin'in son derece "idealist" bir resim veren Afrika siyasetinin özü itibarıyla onun realist bakış açısının ürünü olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Aljazeera, Gambia Severs Diplomatic Ties With Taiwan, 15 Kasım 2015, (Erişim) <http://www.aljazeera.com/news/africa/2013/11/gambia-breaks-off-diplomatic-ties-with-taiwan-2013111422285906417.html>
- Birleşmiş Milletler Resmi İnternet Sitesi, Troop and Police Contributors, 12 Ocak 2016. (Erişim) <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/contributors.shtml>

- Birleşmiş Milletler Resmi İnternet Sitesi, UN Mission's Summary Detailed by Country, 12 Ocak 2016. (Erişim)
http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors/2015/dec15_3.pdf
- Brewster, David. *India's Ocean: The Story of India's Bid For Regional Leadership*, Routledge, NY, 2014.
- Brooks, Jack L., *The Society We Live In (Volume I)*, USA, 2012.
- Chen, Xiangming ve Su, Ivan. A Different Global Power? Understanding China's Role in the Developing World, (Erişim)
<http://www.europeanfinancialreview.com/?p=2273> , 22 Aralık 2015.
- Cisse, Daouda. "Chinese Enterprises and Their Business Strategies", *The Routledge Companion to Business in Africa*, Sonny Nwankwo ve Kevin Ibeh (ed.) Routledge, London: 2015.
- Cohen, Jerome Alan, *Dynamics of China's Foreign Relations*, Harvard University Press, Boston, 1973.
- Copley, Amy. Maret-Rakotondrazaka, Fenohasina ve Sy, Amadou. The U.S.-Africa Leaders Summit: A Focus on Foreign Direct Investment. Brookings Institute. 11 Temmuz 2014. (Erişim)
<http://www.brookings.edu/blogs/africa-in-focus/posts/2014/07/11-foreign-direct-investment-us-africa-leaders-summit>
- D'Hooghe, Ingrid. *China's Public Diplomacy*, Brill Nijhoff Press, Leiden, 2015.
- Dünya Bankası, Çin, 11 Ocak 2016. (Erişim)
<http://data.worldbank.org/country/china>
- Dünya Bankası, GDP Ranking, 11 Ocak 2016. (Erişim)
<http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf>
- Erol, Mehmet Seyfettin ve Bingöl, Oktay. (Yaz 2014), Birinci Dünya Savaşı'nın Afrika'ya ve Sömürgeciliğe Etkileri. *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 7, Sayı 14, 177-196.
- Ferdjani, Hannane. *African students in China: An exploration of increasing numbers and their motivations in Beijing*, Center for Chinese Studies, Stellenbosch University, 2012.
- Fernando, Sitara. China-Africa Relations: Analysis on Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC) Documents Using Shinn and Eisenman's Optimist-Pessimist Dual Framework. *Insight on Africa*. Vol. 6, No.2, 2014. 145-160.
- Foster, Vivien ve Briceño-Garmendia, Cecilia. *Africa's Infrastructure: A Time for Transformation*, Washington, D.C.: World Bank Africa Infrastructure Country Diagnostic, 2010.
- French, Howard W. *China's Second Continent: How a Million Migrants are Building a New Empire in Africa*. Alfred A.Knopf Publishing, USA, 2014.
- Jeanneney, Sylviane Guillaumont ve Hua, Ping. China's African Financial Engagement, Real Exchange Rates and Trade between China and Africa. *Journal of African Economies*, Vol.24, No.1, 2015, 1-25.

- Jinghao, Zhou, China's Peaceful Rise in a Global Concept: A Domestic Aspect of China's Road Map to Democratization. Lexington Books: Plymouth (UK). 2010.
- Kurlantzick, Joshua. *Charmoffensive: How China's Soft Power is Transforming the World*, Yale University Press, NY, 2007.
- Ntambara, Paul. Rwanda: More African Students Set to Benefit From Chinese Scholarships, *The New Times*. 16 Kasım 2014. (Erişim) <http://allafrica.com/stories/201405270181.html>
- Robertson, Matthew. American Professors Warn Against China's Confucius Institutes, *Epoch Times*, 20 Haziran 2014. (Erişim) <http://www.theepochtimes.com/n3/743773-american-professors-warns-against-chinas-confucius-institutes/>
- Roxburgh, Charles. Dörr, Norbert. Leke, Acha. Amine Tazi-Riffi, Arend van Wamelen, Susan Lund, Mutsa Chironga, Tarik Alatovik, Charles Atkins, Nadia Terfous, and Till Zeino-Mahmalat, Lions on the Move: The Progress and Potential of African Economies, McKinsey Global Institute, June 2010.
- Security Council Special Report, The Veto. 12 Aralık 2015. (Erişim) http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/research_report_3_the_veto_2015.pdf
- Tellis, Ashley J. ve Tanner, Travis. *China's Military Challenge*, The National Bureau of Asian Research, Seattle, 2012.
- The Beijing Axis. Regional Focus, China-Africa. 18 Ocak 2016. (Erişim) <http://www.thebeijingaxis.com/tca/editions/the-china-analyst-apr-2014/236-regional-focus-china-africa>
- The Economist, More Than Minerals: Chinese Trade With Africa Keeps Growing; Fears of Neocolonialism Are Overdone, 23 Mart 2013.
- The Economist, Soft Power: Confucius Says, 13 Eylül 2014.
- Wang, Fei-Ling ve Elliot, Esi A. China in Africa: Presence, Perceptions and Prospects. *Journal of Contemporary China*. Vol.23 No:90 2014. 1012-1032
- Wei, Chunjuan Nancy. China's Anti-Secession Law and Hu Jintao's Taiwan Policy. *Yale Journal of International Affairs* 5(1) (Winter 2010): 112-127.
- Yap, Melanie ve Man, Dianne Leong. *Color, Confusion and Concessions: The History of the Chinese in South Africa*. Hong Kong University Press, Hong Kong, 1996.
- Zaharna, R.S. Hubbert, Jennifer ve Hartig, Falk. *Confucius Institutes and the Globalization of China's Soft Power*, USC Center on Public Diplomacy at the Annenberg School Figueroa Press, 2014.
- Zheng, Bijian. "China's Peaceful Rise to Great-Power Statuses." *Foreign Affairs* (September/October 2005).
- Zheng, Yongnian ve Tok, Sow Keat. 'Harmonious Society' And 'Harmonious World': China's Policy Discourse Under Hu Jintao. The University of Nottingham China Policy Institute. Nottingham. 2007.

